

Katarzyna Kajdanek
<http://orcid.org/0000-0003-4264-0842>
Uniwersytet Wrocławski
katarzyna.kajdanek@uwr.edu.pl
DOI: 10.35765/pk.2021.4001.16

Lokalna Europejska Stolica Kultury Wrocław 2016 – społeczne oddziaływanie ESK w regionie Dolnego Śląska

STRESZCZENIE

Europejska Stolica Kultury Wrocław 2016 była drugim, po Krakowie, przykładem organizacji tego cyklu imprez w Polsce. Liczba wydarzeń, szacowana na ponad 2000, spowodowała, że miasto i region (w nierównomiernym stopniu) podlegały oddziaływaniu impulsów kulturalnych o niespotykanej dotąd skali. Ze społecznego punktu widzenia istotne jest przyglądanie się społecznemu efektowi ESK, czyli umieszczonej w kontekście stylów życia i uwarunkowań biograficznych reakcji na te wydarzenia kulturalne oraz temu, jakie może ona mieć konsekwencje dla funkcjonowania mieszkańców regionu (w porównaniu z mieszkańcami miasta centralnego) w obszarze praktyk kulturalnych. Tekst prezentuje wybrane aspekty społecznego efektu ESK obserwowanego na peryferiach regionu Dolnego Śląska. Efekt ESK zdefiniowano jako społeczną reakcję na tę złożoną interwencję kulturalną oraz jej możliwe konsekwencje dla funkcjonowania lokalnych zbiorowości. Podstawą empiryczną analizy są wyniki badań ilościowych wykonanych w ramach projektu ewaluacji ESK. Ujawniły one ograniczenia dostępu do udziału w ESK różnych kategorii społecznych (m.in. kobiet, osób mających dzieci, osób ubogich), zakres uczestnictwa i typ imprez wybranych przez mieszkańców peryferii (ograniczony udział głównie w masowych, otwartych, darmowych, festynowych wydarzeniach rodzinnych) oraz dominujący charakter wyniesionych doświadczeń kształtujących społeczny efekt ESK (skupienie na dobrej zabawie, rekreacyjnym spędzeniu czasu wolnego, powiązaniu uczestnictwa ze spotkaniem z rodziną, znajomymi).

SŁOWA KLUCZE: ESK Wrocław 2016, uczestnictwo w kulturze, relacje centrum-peryferie

ABSTRACT

Local European Capital of Culture Wrocław 2016 – Social Impact of the ECC in the Lower Silesia Region

The European Capital of Culture Wrocław 2016 was the second location, of this series of events in Poland after Krakow. The number of events, estimated at over 2,000, meant that the city and the region were (to an uneven degree)

Sugerowane cytowanie: Kajdanek, K. (2023). Lokalna Europejska Stolica Kultury Wrocław 2016 – społeczne oddziaływanie ESK w regionie Dolnego Śląska. © ⓘ *Perspektywy Kultury*, 1(40), ss. 227–240. DOI: 10.35765/pk.2023.4001.16.

subject to the impact of cultural impulses of an unprecedented scale. From a social point of view, it is important to look at the social effect of the ECOC, i.e., the response to these cultural events, placed in the context of lifestyles and biographical circumstances, and the consequences it may have had for the functioning of the region's inhabitants (as compared to the inhabitants of the central city) in terms of cultural practices. The text presents selected aspects of the ECC social effect observed on the periphery of the Lower Silesian region. The ECC effect is defined as the social response to this complex cultural intervention and its possible consequences for the functioning of local communities. The empirical basis for the analysis are the results of quantitative research carried out as part of the ECC evaluation project. These revealed the limitations on access to participation in the ECOC by different social categories (including women, people with children and the poor), the extent of participation and the type of events chosen by peripheral residents (limited participation mainly in mass, open, free, family festive events) and the dominant nature of the experience shaping the social impact of the ECOC (focus on having fun, recreational leisure activities, linking participation to meeting family and friends).

KEYWORDS: ECOC Wrocław 2016, cultural participation, relations between centre and periphery

Wprowadzenie

W 2029 r. kolejne polskie miasto (lub kilka miast) będzie gospodarzem wydarzeń pod wspólną etykietą Europejskiej Stolicy Kultury. ESK Wrocław 2016 było drugim, po Krakowie, przykładem tego cyklu zorganizowanym w Polsce. Tytuł ESK jest uważany za potężne narzędzie polityki lokalnej, które można wykorzystać do realizacji różnych celów i ambicji dotyczących ekonomicznych, przestrzennych, społecznych, a tym bardziej kulturowych aspektów lokalnego i regionalnego rozwoju (Boland i in., 2019; Richards, 2000; Tommarchi i in., 2018). Cele lokalnej polityki kulturalnej miast posiadających ten tytuł są zazwyczaj zgodne z zaleceniami ESK (Komisja Europejska, 2018), ale dokładne znaczenia przypisywane do oczekiwanego wpływu zależą od kontekstu społecznego i celów politycznych formułowanych na różnych szczeblach drabiny decyzyjnej.

Rola regionalnego centrum wobec regionalnych peryferii w procesach programowania i realizacji Europejskich Stolic Kultury nie jest nowym aspektem tego projektu, jednocześnie nigdy nie była to kwestia pierwszoplanowa. Badacze raczej zwracali uwagę na to, jak kolejne edycje ESK rozgrywają się w centrum i na peryferiach Unii Europejskiej, i jak w tych lokalizacjach urefleksyjnieniu jest poddawana

kategoria europejskości (Chmielewski, 2017; Clopot i Strani, 2019; Immler i Sakkers, 2014; Lähdesmäki, 2014; Tölle, 2013; Urbančíková, 2018). W opracowaniach na temat relacji centrum-peryferie kładziono nacisk na oddziaływanie miast-metropolii na region i takiego ich kształtowania, aby realizacja projektu ESK w wielkim mieście przynosiła korzyści także daleko poza nim. W szczegółowych opracowaniach na temat np. ESK w Peczu w 2010 r. (Bakucz, 2002), Marsylii w 2013 r. (Andres i Chapain, 2013; Andres i Grésillon, 2014; Turşie, 2015), Leeuwarden w 2018 r. (Meekees i in., 2017) można prześledzić złożoność planowania i realizacji tak dużego projektu kulturalnego zgodnie z zasadami decentralizacji i policentryczności.

Wydaje się, że pytania o relacje między centrum a peryferiami, także w kontekście planowanej na 2029 r. kolejnej edycji ESK w Polsce, zyskują na znaczeniu. Dzieje się tak ze względu na narastanie tendencji do rozpraszania się miast, nowe trendy demograficzne, które prowadzą do wyludniania się wielu ośrodków miejskich przy jednoczesnym wzroście liczby mieszkańców na terenach formalnie wiejskich ulokowanych na przedmieściach, a także trendy kontrurbanizacyjne i nowe impulsy rozwojowe na obszarach peryferyjnych.

W tym opracowaniu stawiane jest pytanie o przeszłe doświadczenia ESK w Polsce i o to, w jaki sposób Wrocław, jako stolica regionu, która samodzielnie aplikowała o tytuł stolicy kultury, i jednocześnie jako regionalne centrum kulturalne ESK 2016 oddziałal na dolnośląskie zaplecze i realizował tę podwójną rolę. Innymi słowy: jaki był społeczny efekt ESK Wrocław 2016 w regionie?

Efekty ESK jako jednego z narzędzi polityki UE

Zazwyczaj uważa się, że ESK przyniosły planowane rezultaty dla lokalnej gospodarki, w szczególności dla sektora turystycznego. Dotychczasowe badania wskazują na pozytywny wpływ goszczenia ESK i związanego z tym całorocznego wzmocnienia oferty kulturalnej. Analizy ekonomicznych skutków ESK koncentrowały się przede wszystkim na poprawie wizerunku miasta, np. w Rotterdamie w 2001 r. (Richards i Wilson, 2004), Porto w 2001 r. (Balsas, 2004) czy Stambule w 2010 r. (Bıçakçı, 2012), pobudzeniu ruchu turystycznego i napływie inwestycji, np. w Salamance w 2002 r. (Herrero i in., 2006), Liverpoolu w 2008 r. (Y.-D. Liu, 2019; Yi-De, 2016), Koszycach w 2013 r. (Hudec i Dżupka, 2016; Šebová i in., 2014), Pafos w 2017 r. (Farmaki i in., 2019), Matera w 2019 r. (Wise i in., 2018) oraz nowych synergii dla rozwoju gospodarczego opartego na kulturze (Appelblad, 2019). Pozytywne społeczno-kulturowe wpływy

ESK były badane jako związane z poprawą jakości życia (Yi-De, 2016); wzmocnionego poczucia tożsamości miejsca i bardziej wyrazistej lokalnej tożsamości (Bell i Orozco, 2020; Kajdanek, 2018b; Pepe, 2018; Tjarve i Zemite, 2016; Verhoeven, 2013).

W tym opracowaniu głównym wątkiem rozważań jest zatem społeczny efekt ESK w odbiorze mieszkańców spoza wielkiego miast, doświadczenia związane z uczestnictwem w wydarzeniach Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016 i siła społecznych efektów ESK, które mogą się przenosić na funkcjonowanie poszerzonego pola kultury w regionie.

Podstawowymi dokumentami, w których organizatorzy komunikowali swoje plany i pomysły na Europejską Stolicę Kultury Wrocław 2016, są książki programowe: „Przestrzenie dla piękna. Projektowane”; „Przestrzenie dla piękna. W działaniu”; „Przestrzenie dla piękna. Podsumowane”. Mają one charakter promocyjny, marketingowy, co wpływa na użycie w nich języka perswazyjnego, a jednak nie zmienia faktu, że stanowią oficjalne źródła informacji o ESK. Organizatorzy jednoznacznie wskazują w nich, że centrum ESK jest Wrocław, który jednak ma oddziaływać na sferę Dolnego Śląska. Z oglądu priorytetowych projektów Dolnośląskiej Platformy ESK+ opisanych w programie wynika, że tylko nieliczne można było zaliczyć do poszerzonego pola kultury, bo wychodziły poza działania mające na celu przepływ treści kultury od nadawców do odbiorców (m.in. projekt Spinacz). Wiele innych projektów jedynie legitymizowało i utrzymywało praktyki kulturalne jako uprawomocnione (np. Art.-bus) lub skupiało się na rozwoju profesjonalnych kadr i managerów kultury (np. Nie-kongres kultury).

Metodologia badania i charakterystyka próby badawczej

Do udzielenia odpowiedzi na główne pytanie badawcze: „Jaki był społeczny efekt ESK Wrocław 2016 w regionie?” wykorzystano finalny pomiar ilościowy – wykonany metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview) w jednym z licznych wątków ewaluacji ESK (Pluta i in., 2017) – skupiony na próbie uchwycenia społecznego efektu ESK w zakresie uczestnictwa różnych kategorii mieszkańców regionu (poza Wrocławiem i aglomeracją) w proponowanych wydarzeniach i związanych z nim społecznych doświadczeniach. Próba badawcza dla całego pomiaru wynosiła $N = 1000$, a w tej analizie wykorzystane są wyniki pozyskane od osób mieszkających na Dolnym Śląsku, ale poza Wrocławiem i aglomeracją ($n = 250$).

Aby zmierzyć zwyczajnie związane z konsumpcją kultury, zapytano respondentów, jak często podejmują różne formy aktywności kulturalnej

i rekreacyjnej. W analizie danych liczba zmiennych została zredukowana przy użyciu analizy głównych składowych dla danych katégorycznych (metoda rotacji Varimax z normalizacją Kaisera). Wyróżniono trzy niezależne wymiary i skategoryzowaliśmy jako trzy różne modele aktywności w czasie wolnym: 1) aktywny – kulturalny; 2) aktywny – rozrywkowy; oraz 3) pasywny – domowy. Poszczególne modele uczestnictwa służą do pełniejszej charakterystyki uczestników ESK w regionie i odnoszonych przez nich korzyści z uczestnictwa w ESK Wrocław 2016. Sposoby uczestnictwa i związane z nim oceny i korzyści są w opracowaniu traktowane jako wskaźniki społecznego oddziaływania ESK w regionie.

Zmienne płci, wieku, sytuacji zawodowej i rodzinnej były równomiernie reprezentowane w poszczególnych kategoriach mieszkańców. Pod względem wykształcenia widać radykalne różnice pomiędzy miastem centralnym a pozostałymi rejonami: wśród wrocławian było sześciokrotnie mniej osób z wykształceniem podstawowym i trzykrotnie mniej z wykształceniem zawodowym niż wśród mieszkańców peryferyjnych rejonów województwa oraz o około połowę więcej osób z wykształceniem średnim lub wyższym. Pod względem subiektywnie odczuwanej zamożności rejon peryferyjne Dolnego Śląska korzystnie się wyróżniają. Nieco mniej osób niż średnio w całej próbie oceniło, że żyje biednie lub skromnie. Jednocześnie, mniej osób w regionie niż średnio w całej próbie deklaruje najlepszą sytuację materialną. Najliczniejszą grupą są deklarujący, że żyją na średnim poziomie. Całościowy rozkład cech w podpróbie dolnośląskiej ($n = 250$) na tle całej próby ($N = 1000$) zawiera Tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka próby badawczej pod kątem podstawowych cech społeczno-demograficznych

		% z N = 250 w kolumnie	% z N = 1000 w kolumnie
M 1. Płeć	1. Kobieta	50,4%	51,1%
	2. Mężczyzna	49,6%	48,9%
M 2. W którym przedziale wiekowym obecnie się P. znajduje?	1. 16–24 lata	14,4%	14,1%
	2. 25–34 lata	20,4%	22,4%
	3. 35–44 lata	19,6%	20,1%
	4. 45–54 lata	16%	15,5%
	5. 55–70 lat	29,6%	27,9%
M 3. Jakie jest P. wykształcenie?	1. Bez formalnego wykształcenia/ podstawowe/ gimnazjalne	19,6%	9,9%
	2. Zasadnicze zawodowe	34%	18,7%
	3. Średnie techniczne lub średnie ogólne, pomaturalne	29,2%	40,7%
	4. Wyższe	17,2%	30,7%
M 4. Jakie jest P. miejsce zamieszkania?	1. Wrocław	0%	40,1%
	2. Miasto powyżej 40 tys. mieszkańców	32%	18,2%
	3. Miasto do 40 tys. mieszkańców	40,4%	31,8%
	4. Wieś	27,6%	9,9%
M 5. Jaka jest P. sytuacja zawodowa?	1. Uczę się/studiuję.	12,8%	11,3%
	2. Zajmuję się domem.	7,6%	5,6%
	3. Jestem emerytem, rencistą.	26,8%	23,6%
	4. Jestem bezrobotny/a.	5,2%	3,9%
	5. Pracujący na etacie.	37,2%	38%
	6. Pracuję dorywczo, na umowę cywilno-prawną.	4,4%	5,5%
	7. Prowadzę działalność gospodarczą.	4,8%	9,3%
	8. Inna sytuacja.	1,2%	2,8%
M 6. Jak określił(a)by P. swoją sytuację rodzinną?	1. Jestem na utrzymaniu rodziców.	12,4%	11,7%
	2. Jestem sam/a na własnym utrzymaniu.	19,6%	21,7%
	3. Jestem sam/a i mam dziecko/ dzieci na utrzymaniu.	2%	2,8%
	4. Żyję w związku bez dzieci.	9,2%	11,9%
	5. Żyję w związku z dziećmi na utrzymaniu.	26%	28%
	6. Żyję w związku już bez dzieci na utrzymaniu.	21,6%	17,1%
	7. Żyję sam/a już bez dzieci na utrzymaniu.	9,2%	6,8%

M 7. Jak opisał(a)by P. swoją sytuację materialną?	1. Żyje mi się bardzo biednie, nie starcza nawet na podstawowe potrzeby.	0,4%	2%
	2. Żyje mi się skromnie, muszę na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować.	11,2%	11,7%
	3. Żyje mi się średnio – starcza na co dzień, ale muszę oszczędzać na poważniejsze zakupy.	49,2%	44,5%
	4. Żyje mi się dobrze – stać mnie na wiele bez specjalnego oszczędzania.	34,8%	35,7%
	5. Żyje mi się bardzo dobrze – mogę sobie pozwolić na pewien luksus.	4,4%	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Pluta i in., 2017).

Wyniki badań

Analiza sposobu uczestnictwa w kulturze mieszkańców regionu Dolnego Śląska pozwoliła wyróżnić trzy typy uczestnictwa. Działania te można rozpatrywać w czterech przeciwstawnych parach: działania podejmowane w przestrzeni publicznej vs. prywatnej, wykonywane w samotności vs. w kontakcie z innymi, bezpłatne vs. płatne oraz zorientowane na rozrywkę vs. kulturę wysoką. Do wyróżnionych typów należą:

1. Aktywny kulturalny (deklarujący takie aktywności jak: uczestnictwo w koncertach muzyki poważnej; chodzenie z dziećmi na imprezy, warsztaty, festyny; wyjścia do teatru, do galerii; odwiedzanie miejsc rekreacji i atrakcji turystycznych Wrocławia (ZOO, parki, *Panorama Racławicka*, Ostrów Tumski itp.).
2. Aktywny rozrywkowy (deklarujący takie aktywności jak: odwiedzanie pubów, restauracji, kawiarni; wyjścia do kina; uprawianie sportu, aktywności ruchowej; oglądanie zawodów sportowych na żywo).
3. Pasywny – domowy (deklarujący takie aktywności jak: spotkania towarzyskie ze znajomymi lub rodziną; odpoczynek w domu, oglądanie TV).

Wyróżnione w ten sposób modele spędzania czasu wolnego zależą przede wszystkim od wieku. Typ aktywny kulturalny jest reprezentowany zwłaszcza wśród osób w wieku 16–24 lata oraz 35–44 lata; typ aktywny rozrywkowy szczególnie mocno w kategoriach 16–24 lata i 25–34 lata; a typ pasywny wśród najmłodszych (16–24 lata) i najstarszych (55–70 lat) kategorii wiekowych. Inne zmienne (płeć, wykształcenie, szczegółowe charakterystyki miejsca zamieszkania) działają wybiórczo i w ograniczonym zakresie.

Do pomiaru uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych ESK 2016 wykorzystaliśmy zestaw dychotomicznych zmiennych związanych z obecnością w różnego rodzaju wydarzeniach. Wydarzenia były opisywane pod względem ich skali, charakteru, miejsca i dostępności. Zakres uczestnictwa mieszkańców regionu w wydarzeniach ESK przedstawia Tabela 2.

Tabela 2. Deklarowany udział mieszkańców regionu w rodzajach wydarzeń ESK Wrocław 2016 (w %)

	Nie		Tak	
	N	% z N w wierszu	N	% z N w wierszu
A. imprezy otwarte, bezpłatne, na które był wolny wstęp	101	40,4%	149	59,6%
B. imprezy płatne, na które trzeba było kupić bilet/zapłacić za wstęp	140	56,0%	110	44,0%
C. wydarzenia masowe, gromadzące dużą publiczność	139	55,6%	111	44,4%
D. imprezy kameralne, gromadzące najwyżej kilkadziesiąt osób	202	80,8%	48	19,2%
E. festyny, zabawy, pikniki, kiermasze, imprezy kulinarne itp.	139	55,6%	111	44,4%
F. imprezy odbywające się w instytucjach kulturalnych (w teatrach, muzeach, galeriach, kinach, salach koncertowych itp.)	193	77,2%	57	22,8%
G. imprezy odbywające się w plenerze, na powietrzu (w parkach, na ulicach, w podwórkach kamienic)	195	78,0%	55	22,0%
H. imprezy odbywające się w klubach, kawiarniach itp. miejscach	217	86,8%	33	13,2%
I. imprezy, w których brał(a) P. aktywny (czynny) udział, jak warsztaty i działania twórcze	229	91,6%	21	8,4%
J. imprezy dla dzieci i rodzin	158	63,2%	92	36,8%
K. imprezy sportowe	197	78,8%	53	21,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Pluta i in., 2017).

Uzyskane odpowiedzi na temat poziomu uczestnictwa w określonych typach imprez pozwoliły wyróżnić dwa syntetyczne modele uczestnictwa w wydarzeniach ESK: w wydarzeniach masowych (a, b, c, e, j) oraz w wydarzeniach małej skali (h, i, d, f, g lub k). Podobnie jak w przypadku ogólnych sposobów uczestnictwa w kulturze (poza ESK), jedyną zmienną statystycznie istotną wyjaśniającą zróżnicowanie uczestnictwa jest wiek respondentów ($p < 0,001$), co obrazują tabele 3 i 4.

Uczestnictwo w wielkich wydarzeniach ESK istotnie spada w coraz starszych kategoriach wiekowych, jednak jest relatywnie wysokie: od 97% w najmłodszej do 55% w najstarszej kategorii wiekowej. Uczestnictwo w małych wydarzeniach ESK jest nie tylko niższe we wszystkich kategoriach wiekowych (od 83% w najmłodszej kategorii wiekowej do poziomu, który można opisać jako tąpnięcie poziomu uczestnictwa w najstarszej kategorii wiekowej – 24%).

Istotnym zagadnieniem było sprawdzenie, jakie osobiste korzyści przyniosło mieszkańcom uczestnictwo w ESK w regionie. Pozyskane dane pokazują, że była to przede wszystkim okazja, by ciekawie spędzić czas, budować i wzmacniać relacje społeczne, a także – po prostu – dobrze się bawić. Na podkreślenie zasługuje fakt, że pozytywne oceny doświadczeń ESK mieszkańców regionu są wyższe (mocniejsze) niż mieszkańców Wrocławia biorących udział w ESK. Wyższe oceny w regionie dotyczą takich aspektów ESK jak: przekonanie, że ESK upowszechniło kulturę wśród mieszkańców regionu; że przyczynia się do rozwoju życia kulturalnego w regionie; że pozwala poczuć się dumnym; że pozwala mieszkańcom regionu ciekawie spędzić czas wolny.

Tabela 3. Uczestnictwo w dużych wydarzeniach ESK w podziale na wiek respondentów

16–24 25–34			Wiek					Ogółem
			35–44	45–54	55–70			
Uczestnictwo w dużych wydarze- niach ESK	nie	N	1	8	11	13	33	66
		% z wiek	2,8%	15,7%	22,4%	32,5%	44,6%	26,4%
	tak	N	35	43	38	27	41	184
		% z wiek	97,2%	84,3%	77,6%	67,5%	55,4%	73,6%
Ogółem		N	36	51	49	40	74	250
% z wiek			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Pluta i in., 2017).

Tabela 4. Uczestnictwo w małych wydarzeniach ESK w podziale na wiek respondentów

16–24 25–34			Wiek					Ogółem
			35–44	45–54	55–70			
Uczestnictwo w małych wydarzeniach ESK	nie	N	6	19	18	12	56	111
		% z wiek	16,7%	37,3%	36,7%	30,0%	75,7%	44,4%
	tak	N	30	32	31	28	18	139
		% z wiek	83,3%	62,7%	63,3%	70,0%	24,3%	55,6%
Ogółem		N	36	51	49	40	74	250
% z wiek			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Pluta i in., 2017).

Model regresji logistycznej opisujący zależności pomiędzy wiekiem, typem ogólnego uczestnictwa w kulturze a uczestnictwem w rodzajach wydarzeń ESK pokazał, że:

- prawdopodobieństwo udziału w wielkich wydarzeniach jest blisko trzy razy wyższe w przypadku osób o intensywnej orientacji na aktywne – kulturalne spędzanie czasu wolnego niż w przypadku innych kategorii;
- prawdopodobieństwo udziału w wielkich wydarzeniach było nieco ponad czterokrotnie wyższe w przypadku osób o intensywnej orientacji aktywnej – rozrywkowej w sposobach spędzania czasu wolnego niż w innych kategoriach;
- w wielkich wydarzeniach największe prawdopodobieństwo uczestnictwa (blisko sześciokrotnie wyższe) niż w przypadku innych kategorii miały osoby o pasywnej – domowej orientacji w spędzaniu czasu wolnego;
- prawdopodobieństwo udziału w małych wydarzeniach kulturalnych było blisko dziewięciokrotnie wyższe w przypadku osób o silnej orientacji aktywnej – kulturalnej niż w innych kategoriach;
- prawdopodobieństwo udziału w małych wydarzeniach kulturalnych było nieco ponad trzykrotnie wyższe w przypadku osób o silnej orientacji aktywnej – rozrywkowej niż w innych kategoriach;
- prawdopodobieństwo udziału w małych wydarzeniach nie zmieniło się w kategoriach osób przynależących do typu pasywnych – domowych;
- prawdopodobieństwo uczestnictwa w małych wydarzeniach nieznacznie (o ok. 1,3) wzrastało w kategorii osób w średnim wieku (35–44) w porównaniu z innymi kategoriami.

Wnioski

Przedstawione powyżej dane, interpretowane w powiązaniu z innymi opracowaniami nt. ESK Wrocław 2016 (por. Błaszczuk i Banaszak, 2020; Kajdanek, 2018b, 2018a, 2021; Kajdanek i in., n.d.), skłaniają do sformułowania kilku refleksji, które raczej niż ostatecznymi wnioskami są zaproszeniem do dalszych rozważań. Istotą tych rozważań powinno być to, jak programować wielkie interwencje kulturalne tak, aby uwzględniały nie tylko techniczne (finansowe, transportowe, lokalizacyjne), ale także społeczno-kulturowe uwarunkowania, jakim podlegają uczestnicy wydarzeń.

Po pierwsze, dane pokazały wyraźnie, że tylko wybrane czynniki społeczno-demograficzne (wiek) aktualizowały zainteresowanie ESK i udział w wydarzeniach ESK tak we Wrocławiu, jak i poza nim. „Centralne”

obchody przyciągały przede wszystkim fizycznie i logistycznie zdolnych do tego, aby wziąć udział w wydarzeniach we Wrocławiu. Regionalne obchody były raczej dla osób wykluczonych z powodu wieku (a co za tym idzie sprawności fizycznej, być może zasobów społecznych i ekonomicznych). Co jednak istotne – obok cech położenia społeczno-demograficznego, to wcześniej deklarowane sposoby spędzania czasu wolnego rzucają dodatkowe światło na uczestnictwo w ESK. Okazuje się bowiem, że ESK było ważną okazją dla osób na co dzień raczej preferujących kulturę w domu, aby skorzystać z oferty wielkich wydarzeń. Istotne byłoby rozpoznanie bardziej szczegółowe, jakie korzyści odnieśli z tego tytułu. Z tej perspektywy warto zadawać pytania o to, jak uczynić zasób z lokalnego uczestnictwa w kulturze tych osób, które do centrum wybierały się rzadko (przede wszystkim osób starszych). Drugie istotne pytanie dotyczy specyfiki i charakteru praktyk kulturalnych młodych osób, które tak chętnie wybierały uczestnictwo w kulturze poza regionem, „w mieście”.

Po drugie, uczestnictwo w wydarzeniach ESK pokazuje, że mieszkańcy peryferii regionu zaakceptowali elementy oficjalnej opowieści o ESK, i to nawet silniej niż wrocławianie i wrocławianki. Jak wynika z innych badań (Pluta i in., 2017), uczestnictwo mieszkańców miasta w niektórych kategoriach wydarzeń ESK było niższe, a częściej brali w nich udział mieszkańcy regionu (dotyczyło to zwłaszcza festynów, pikników, imprez otwartych, ale także tych biletowanych). To pozwoliło zbudować przekonanie, że Wrocław był raczej „sceną” niż „tematem” ESK wśród mieszkańców regionu. Takie nastawienie jest ważnym zasobem tożsamościowym ułatwiającym przelamywanie postaw samowykluczenia z wybranych obiegów kultury.

Po trzecie, dane pokazujące większe zadowolenie mieszkańców regionu z udziału w ESK niż mieszkańców Wrocławia (objawiające się poczuciem odniesienia większych korzyści, intensywniejszego odczucia emocji, głębszego przekonania o długofalowych pozytywnych skutkach ESK) każą zadać sobie pytanie, czy ta forma „peryferyjnego entuzjazmu” jest po prostu reakcją na chwilowe wyrównanie ilościowego i jakościowego niedoboru oferty kulturalnej na peryferiach dzięki stworzeniu (jednorazowej) okazji do poszerzenia pola praktyk kulturalnych. A może jest zasobem, który istnieje i ujawniłby się, o ile zaistniałoby ku temu odpowiednie okazje.

Po czwarte wreszcie, myśląc o przyszłej edycji ESK w Polsce w 2029 r., warto się zastanowić, jak instytucje programujące kolejną ESK w Polsce ułożą relacje centrum – region (czy w kategoriach dominacji, a może partnerstwa lub decentralizacji). Współczesne trendy jednoczesnej urbanizacji (suburbanizacji, kontrurbanizacji, reurbanizacji) wymuszą refleksję na temat tego, gdzie i czyje są i będą centra i zaplecza życia ekonomicznego, społecznego, kulturalnego w Polsce za kilka lat. Wreszcie, jak otwierać,

poszerzać pola kultury ESK na praktyki zmieniające (lub wręcz uchylające) relacje centrum – peryferie w obszarze uczestnictwa w kulturze.

BIBLIOGRAFIA

- Andres, L. i Chapain, C. (2013). The integration of cultural and creative industries into local and regional development strategies in Birmingham and Marseille: Towards an inclusive and collaborative governance? *Regional Studies*, 47(2), 161–182.
- Andres, L. i Grésillon, B. (2014). ‘European Capital of Culture’: A Leverage for Regional Development and Governance? The Case of Marseille Provence 2013. *Regions Magazine*, 295(1), 8–10.
- Appelblad, H. (2019). Cultural promotion of place as ‘Northern’ space: The case of the umeå 2014–european capital of culture event. W: *Urban Events, Place Branding and Promotion: Place Event Marketing*. Taylor and Francis, 25–46, <https://doi.org/10.4324/9780429424847-2>
- Bakucz, M. (2002). European Capital of Culture on the periphery. *Regional Studies Association International Conference, Regions in Focus*, 2–5.
- Balsas, C.J.L. (2004). City centre regeneration in the context of the 2001 European Capital of Culture in Porto, Portugal. In *Local Economy*, <https://doi.org/10.1080/0269094042000286873>
- Bell, D. i Orozco, L. (2020). Neighbourhood arts spaces in place: cultural infrastructure and participation on the outskirts of the creative city. *International Journal of Cultural Policy*. <https://doi.org/10.1080/10286632.2019.1709059>
- Bıçakçı, A.B. (2012). Branding the city through culture: Istanbul, European Capital of Culture 2010. *International Journal of Human Sciences*, 9(1), 13–17.
- Błaszczak, M. i Banaszak, E. (2020). Społeczne rozumienia kultury. *Studia Socjologiczne*, 2. <https://doi.org/10.24425/sts.2020.132462>
- Boland, P., Murtagh, B. i Shirlow, P. (2019). Fashioning a City of Culture: ‘life and place changing’ or ‘12 month party’? *International Journal of Cultural Policy*, 25(2), 246–265, <https://doi.org/10.1080/10286632.2016.1231181>
- Chmielewski, A. (2017). Rethinking a Central European City. *The Polish Review*, <https://doi.org/10.5406/polishreview.62.2.0003>
- Clopot, C. i Strani, K. (2019). European Capitals of Culture: Discourses of Europeanness in Valletta, Plovdiv and Galway. W: *Heritage and Festivals in Europe*. Taylor & Francis.
- Farmaki, A., Christou, P., Saveriades, A. i Spanou-Tripinioti, E. (2019). Perceptions of Pafos as European Capital of Culture: Tourism stakeholder and resident perspectives. *International Journal of Tourism Research*, 21(2), 234–244, <https://doi.org/10.1002/jtr.2257>
- Herrero, L.C., Sanz, J.Á., Devesa, M., Bedate, A. i del Barrio, M.J. (2006). The economic impact of cultural events: A case-study of Salamanca 2002,

- European Capital of Culture. *European Urban and Regional Studies*, 13(1), 41–57, <https://doi.org/10.1177/0969776406058946>
- Hudec, O. i Džupka, P. (2016). Culture-led regeneration through the young generation: Kosice as the European Capital of Culture. *European Urban and Regional Studies*, 23(3), 531–538, <https://doi.org/10.1177/0969776414528724>
- Immler, N.L. & Sakkers, H. (2014). (Re)Programming Europe: European Capitals of Culture: Rethinking the role of culture. *Journal of European Studies*, <https://doi.org/10.1177/0047244113515567>
- Kajdanek, K. (2018a). Centrum i peryferie Europejskiej Stolicy Kultury. Społeczny efekt ESK w odbiorze mieszkańców Dolnego Śląska. *Kultura na peryferiach*, 109–132.
- Kajdanek, K. (2018b). Deindywiduacja jako pragnienie miejskiej tożsamości. O znaczeniu uczestnictwa w wielkich miejskich wydarzeniach kulturalnych na przykładzie ceremonii otwarcia Europejskiej Stolicy Kultury (ESK Wrocław 2016). *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, <https://doi.org/10.26881/MAES.2018.1.11>
- Kajdanek, K. (2021). Enjoyable events, excited audiences? Event experience during the Special Weekends of the European Capital of Culture Wrocław 2016. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, <https://doi.org/10.1080/19407963.2021.1989693>
- Kajdanek, K., Błaszczuk, M., Banaszak, E. i Pluta, J. (n.d.). Stability and change in patterns of cultural participation in the events of the European Capital of Culture Wrocław 2016. *Leisure Studies*, <https://doi.org/10.1080/02614367.2022.2066712>
- Lähdesmäki, T. (2014). Discourses of Europeanness in the reception of the European Capital of Culture events: The case of Pécs 2010. *European Urban and Regional Studies*, 21(2), 191–205, <https://doi.org/10.1177/0969776412448092>
- Liu, Y. de. (2016). Event and Quality of Life: A Case Study of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Applied Research in Quality of Life*, 11(3), 707–721, <https://doi.org/10.1007/s11482-015-9391-1>
- Liu, Y.-D. (2019). Event and Sustainable Culture-Led Regeneration: Lessons from the 2008 European Capital of Culture, Liverpool. *Sustainability*, 11, <https://doi.org/10.3390/su11071869>
- Meekes, J.F., Buda, D.M. i de Roo, G. (2017). Leeuwarden 2018: Complexity of leisure-led regional development in a European Capital of Culture. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 108(1), 129–136.
- Pepe, A. (2018). The participatory process of a community involved in its biggest event: The case study “Matera European Capital of culture 2019”. In *Capitale Culturale*, <https://doi.org/10.13138/2039-2362/1687>
- Pluta, J., Banaszak, E., Błaszczuk, M. i Kajdanek, K. (2017). *Participation in culture in the perspective of the European Capital of Culture Wrocław 2016*.

Report from CATI research with participation of the residents of Wrocław and the region of Lower Silesia.

- Richards, G. (2000). The European cultural capital event: Strategic weapon in the cultural arms race? *International Journal of Cultural Policy*, 6(2), 159–181, <https://doi.org/10.1080/10286630009358119>
- Richards, G. i Wilson, J. (2004). The impact of cultural events on city image: Rotterdam, cultural capital of Europe 2001. *Urban Studies*, <https://doi.org/10.1080/0042098042000256323>
- Šebová, M., Džupka, P., Hudec, O. i Urbančíková, N. (2014). Promoting and financing cultural tourism in Europe through European capitals of culture: A case study of Košice, European capital of culture 2013. *Amfiteatru Economic*, 16(36), 655–670.
- Tjarve, B. i Zemite, I. (2016). The role of cultural activities in community development. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, <https://doi.org/10.11118/actaun201664062151>
- Tölle, A. (2013). Transnationalisation of development strategies in East Central European cities: A survey of the shortlisted Polish European Capital of Culture candidate cities. *European Urban and Regional Studies*, 23(3), 374–388, <https://doi.org/10.1177/0969776413512845>
- Tommarchi, E., Hansen, L.E. i Bianchini, F. (2018). Problematising the question of participation in Capitals of Culture. *Participations: Journal of Audience & Reception Studies*, 15(2), 154–169.
- Turşic, C. (2015). Re-inventing the centre-periphery relation by the European capitals of culture: case-studies; Marseille-Provence 2013 and Pecs 2010. *EuroTimes*, 19, 71–84.
- Urbančíková, N. (2018). European capitals of culture: What are their individualities? *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*.
- Verhoeven, C.-A. (2013). Houdoe or Houdios? BrabantStad 2018: European Capital of Culture and the extent of identification of Brabant's inhabitants. *Exploring the Social Impacts of Events*, 57–73.
- Wise, N., Aquilino, L. i Armenski, T. (2018). Preparing for Matera 2019: Local resident participation in research and perceptions of destination competitiveness. In *Urban Book Series*, https://doi.org/10.1007/978-3-319-72311-2_9
- Yi-De, L. (2016). Cultural Event and Urban Regeneration: Lessons from Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *European Review*.

Katarzyna Kajdanek – doktor habilitowana, profesorka uczelni w Uniwersytecie Wrocławskim. Specjalizuje się w problematyce socjologii obszarów zurbanizowanych oraz funkcjonowania społeczności lokalnych. Autorka monografii *Suburbanizacja po polsku* (2012) i *Powrotnicy* (2022), publikowała m.in. w *Rural Sociology*, *Leisure Studies*, *Kulturze i Społeczeństwie*. Uczestniczyła w pracach and ewaluacją Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław 2016.